

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

Střední škola obchodu,
služeb a podnikání
a Vyšší odborná škola

Kněžskodvorská 33/A, 370 04 České Budějovice

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Jméno autora: Mgr. Ladislav Kažimír

Datum vytvoření: 15.04.2013

Číslo DUMu: VY_32_INOVACE_11_Ch_ACH

Ročník: I.

Vzdělávací oblast: Přírodovědné vzdělávání

Vzdělávací obor: Chemie

Tematický okruh: Anorganická chemie

Téma: Hliník

Metodický list/anotace:

Prezentace je určena pro téma **chemie hliníku** v rozsahu SŠ, pro zopakování základních vlastností, reakcí a výskytu. Průmyslová výroba a využití.

A detailed painting of an alchemist in a workshop. The man, wearing a black cap and a white robe with a red sash, is seated and holding a large, ornate glass vessel. He is surrounded by various pieces of alchemical equipment, including retorts, flasks, and a large still. The background is filled with shelves containing numerous small jars and bottles. The overall scene is dimly lit, with a warm, golden light emanating from the central figure.

HLINÍK

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
¹ H																	² He
³ Li	⁴ Be											⁵ B	⁶ C	⁷ N	⁸ O	⁹ F	¹⁰ Ne
¹¹ Na	¹² Mg											¹³Al	¹⁴ Si	¹⁵ P	¹⁶ S	¹⁷ Cl	¹⁸ Ar
¹⁹ K	²⁰ Ca	²¹ Sc	²² Ti	²³ V	²⁴ Cr	²⁵ Mn	²⁶ Fe	²⁷ Co	²⁸ Ni	²⁹ Cu	³⁰ Zn	³¹ Ga	³² Ge	³³ As	³⁴ Se	³⁵ Br	³⁶ Kr
³⁷ Rb	³⁸ Sr	³⁹ Y	⁴⁰ Zr	⁴¹ Nb	⁴² Mo	⁴³ Tc	⁴⁴ Ru	⁴⁵ Rh	⁴⁶ Pd	⁴⁷ Ag	⁴⁸ Cd	⁴⁹ In	⁵⁰ Sn	⁵¹ Sb	⁵² Te	⁵³ I	⁵⁴ Xe
⁵⁵ Cs	⁵⁶ Ba	⁵⁷ La*	⁷² Hf	⁷³ Ta	⁷⁴ W	⁷⁵ Re	⁷⁶ Os	⁷⁷ Ir	⁷⁸ Pt	⁷⁹ Au	⁸⁰ Hg	⁸¹ Tl	⁸² Pb	⁸³ Bi	⁸⁴ Po	⁸⁵ At	⁸⁶ Rn
⁸⁷ Fr	⁸⁸ Ra	⁸⁹ Ac**	¹⁰⁴ Rf	¹⁰⁵ Db	¹⁰⁶ Sg	¹⁰⁷ Bh	¹⁰⁸ Hs	¹⁰⁹ Mt	¹¹⁰ Ds	¹¹¹ Rg	¹¹² Cn	¹¹³ Uut	¹¹⁴ Fl	¹¹⁵ Uup	¹¹⁶ Lv	¹¹⁷ Uus	¹¹⁸ Uuo

* Lanthanoidy

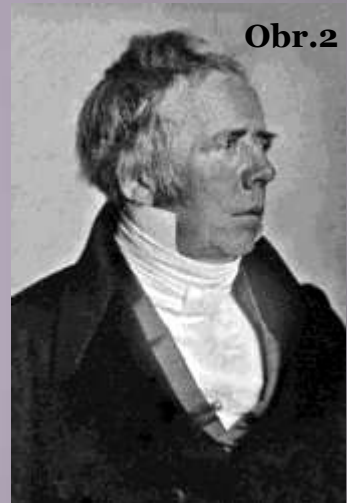
** Aktinoidy

⁵⁸ Ce	⁵⁹ Pr	⁶⁰ Nd	⁶¹ Pm	⁶² Sm	⁶³ Eu	⁶⁴ Gd	⁶⁵ Tb	⁶⁶ Dy	⁶⁷ Ho	⁶⁸ Er	⁶⁹ Tm	⁷⁰ Yb	⁷¹ Lu
⁹⁰ Th	⁹¹ Pa	⁹² U	⁹³ Np	⁹⁴ Pu	⁹⁵ Am	⁹⁶ Cm	⁹⁷ Bk	⁹⁸ Cf	⁹⁹ Es	¹⁰⁰ Fm	¹⁰¹ Md	¹⁰² No	¹⁰³ Lr

1825

Hans Christian
Ørsted

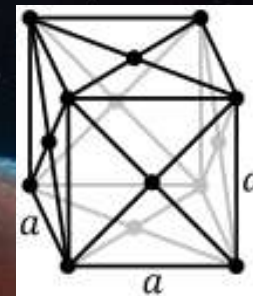

Obr.2

VLASTNOSTI

FYZIKÁLNÍ

- ❖ velmi lehký kov bělavě šedé barvy
- ❖ měkký, trvanlivý, tažný a kujný
- ❖ krystalická struktura - krychlová
- ❖ teplota tání $+660,32\text{ }^{\circ}\text{C}$ ($933,47\text{ K}$)
- ❖ teplota varu $+2\,519\text{ }^{\circ}\text{C}$ ($2\,792\text{ K}$)
- ❖ dobře vede elektrický proud i teplo
- ❖ není magnetický

Obr.3

Obr.4

Obr.5

VLASTNOSTI

Obr.6

CHEMICKÉ

- ❖ v čistém stavu velmi reaktivní
- ❖ na vzduchu se rychle pokryje tenkou vrstvičkou oxidu Al_2O_3
  - chrání kov před další oxidací
- ❖ dobře rozpustný ve zředěných kyselinách
  - koncentrovaná kyselina dusičná jej však stejně jako vzdušný kyslík pokryje pasivační vrstvou oxidu
- ❖ hydroxidy alkalických kovů snadno rozpouštějí kovový hliník za vzniku hlinitanů $(\text{AlO}_2)^-$
- ❖ velmi dobře svařitelný, i slitiny (výjimkou je dural)
- ❖ prášek je hořlavý

Obr.7

VÝSKYT

VOLNÝ

- ❖ volný se nevyskytuje - velmi reaktivní

VÁZANÝ

- ❖ podíl v zemské kůře činí 7,5–8,3 %
- ❖ 3. místo ve výskytu prvků na Zemi
- ❖ hlinitokřemičitany - hlíny, vápence a žuly

jíl

Obr.8

rula

Obr.9

zrnitá žula Obr.10

VÝSKYT

VÁZANÝ

☐ minerály

- bauxit $\text{Al}_2\text{O}_3 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$
- kryolit Na_3AlF_6
- korund Al_2O_3
  - rubín
  - safír
- beryl
- granát
- tyrkys
- kryolit
- spinel

Obr.11

Obr.12

Obr.13

Obr.14

Obr.15

Obr.16

Obr.17

Obr.18

Obr.19

Obr.20

Obr.21

PRŮMYSLOVÁ VÝROBA

- ❑ Bauxit se převádí na oxid hlinitý.
- ❑ Elektrolýza taveniny oxidu hlinitého a kryolitu při teplotě 950°C.
- bod tání oxidu hlinitého asi 2000 °C .
- Kryolit se do taveniny přidává, aby snížil bod tání .
- grafitová anoda - vzniká kyslík
- katoda - elementární hliník
- anoda $2\text{O}^{2-} \rightarrow \text{O}_2 + 4\text{e}^-$
- katoda $\text{Al}^{3+} + 3\text{e}^- \rightarrow \text{Al}$

POUŽITÍ

☐ Běžné kuchyňské nádobí a příbory.

☐ Tenká folie pod názvem alobal.

➤ ochranný obalový materiál
pro různé aplikace

➤ tepelná úprava pokrmů

☐ Ve stavebnictví se používají
lisované hliníkové profily, ze
kterých se vyrábějí
např. okna a dveře.

☐ Práškový hliník se používá jako
složka některých trhavin.

☐ Práškový hliník se používá na
výrobu barev - stříbřenka.

Obr.24

Obr.22

Obr.23

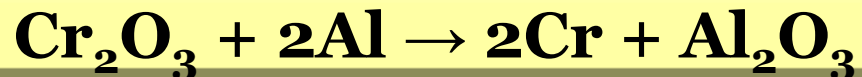
POUŽITÍ

❑ Elektrické vodiče. Nevýhoda:

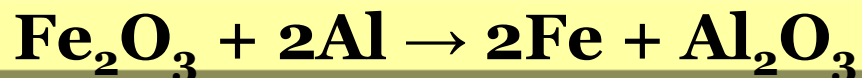
- hliník zahřívá a zvětšuje svůj objem.
- Při ochlazení se smrští. Tím dochází k uvolnění šroubovaných kontaktů. Nutné je pravidelně dotahovat, aby se zabránilo vzniku požáru.

❑ aluminotermie – metoda výroby některých kovů z jejich oxidů za použití Al jako redukčního činidla(nelze použít uhlík jako reduktant).

- molybden, mangan, chrom a vanad ...

- práškového Al s Fe_2O_3 se používá ke spojování železných kolejnic vzniklým roztaveným železem.

Doplňte tabulku pomocí PTP

český název prvku	HLINÍK
latinský název prvku	ALUMINIUM
značka prvku	Al
protonové číslo	13
počet protonů v jádře	13
počet elektronů v obalu	13
číslo skupiny	III.A
číslo periody	3
počet valenčních elektronů	3
počet elektronových vrstev	3
elektronegativita	1,61
atomová hmotnost	27

Citace

- Obr.1** RATINCKX, Josef Leopold. *Soubor: Josef Leopold Ratinckx Der Alchemist.jpg* - *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 6.3.2013]. Dostupný na WWW: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Joseph_Leopold_Ratinckx_Der_Alchemist.jpg
- Obr.2** AUTOR NEUVEDEN. *Soubor: Hans Christian Ørsted daguerreotype.jpg* - *Wikipedie,otevřená encyklopedie* [online]. [cit. 6.3.2013]. Dostupný na WWW: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Hans_Christian_%C3%98rsted_daguerreotype.jpg
- Obr.3** NASA. *HubbleSite - Picture Album: Hubble Sees a Horsehead of a Different Color*[online]. [cit. 6.4.2013]. Dostupný na WWW: http://hubblesite.org/gallery/album/nebula/pr2013012a/large_web/
- Obr.4** MAYER, Daniel; DRBOB. *Soubor: Cubic-face-centered.svg*- *Wikimedia Commons*[online]. [cit. 6.3.2013]. Dostupný na WWW: <http://http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cubic-face-centered.svg>
- Obr.5** AUTOR NEUVEDEN. *Soubor: hliník-4.jpg* - *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 5.4.2013]. Dostupný na WWW: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Aluminium-4.jpg>
- Obr.6** NASA. *HubbleSite - Picture Album: Jet in Carina* [online]. [cit. 6.4.2013]. Dostupný na WWW: http://hubblesite.org/gallery/album/nebula/pr2009025e/large_web/
- Obr.7** HENNING, Torsten. *Soubor:GHS-pictogram-flamme.svg* - *Wikipedie* [online]. [cit. 5.4.2013]. Dostupný na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:GHS-pictogram-flamme.svg>
- Obr.8** SIIM SEPP. *Soubor: Clay-ss-2005.jpg* - *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 5.4.2013]. Dostupný na WWW: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Clay-ss-2005.jpg>
- Obr.9** GRABENSTEDT. *Soubor: Gneis2.jpg* - *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 5.4.2013]. Dostupný na WWW: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gneis2.jpg>
- Obr.10** SOSNOWSKI, Piotr. *Soubor: Granit strzelinski2.JPG* - *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 5.4.2013]. Dostupný na WWW: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Granit_strzelinski2.JPG
- Obr.11** AUTOR NEUVEDEN. *Soubor: Bauxite.jpg* - *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 5.4.2013]. Dostupný na WWW: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bauxite.jpg>
- Obr.12** RA'IKE. *Soubor: Kryolith2.jpg* - *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 5.4.2013]. Dostupný na WWW: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kryolith2.jpg>

Citace

Obr.13 RA'IKE. *Soubor: Several corundum crystals.jpg* - *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 5.4.2013].

Dostupný na WWW: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Several_corundum_crystals.jpg

Obr.14 BKELL. *Soubor: Cut Ruby.jpg* - *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 5.4.2013].

Dostupný na WWW: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cut_Ruby.jpg

Obr.15 LESFACETTES. *Soubor: Geschliffener modrý Saphir.jpg* - *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 5.4.2013].

Dostupný na WWW: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Geschliffener_blauer_Saphir.jpg

Obr.16 CHRIS, Reno. *Soubor: Berylo9.jpg* - *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 5.4.2013].

Dostupný na WWW: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Berylo9.jpg>

Obr.17 AUTOR NEUVEDEN. *Soubor: GarnetCrystalUSGOV.jpg* - *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 5.4.2013].

Dostupný na WWW: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:GarnetCrystalUSGOV.jpg>

Obr.18 PINGSTONE, Adrian. *Soubor: Turquoise.pebble.700pix.jpg* - *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 5.4.2013].

Dostupný na WWW: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Turquoise.pebble.700pix.jpg>

Obr.19 DESCOUENS, Didier. *Soubor: 816 - Ivigtut - cryolite.jpg* - *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 5.4.2013].

Dostupný na WWW: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:816-_Ivigtut_-_cryolite.jpg

Obr.20 AZUNCHA. *Soubor: Spinel2.jpg - cryolite.jpg* - *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 5.4.2013].

Dostupný na WWW: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Spinel2.jpg>

Obr.21 HUMANFEATHER. *Soubor: Spinelgem.JPG - cryolite.jpg* - *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 5.4.2013].

Dostupný na WWW: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Spinelgem.JPG>

Obr.22 WONGX. *Soubor: Alufolie1.jpg - cryolite.jpg* - *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 5.4.2013].

Dostupný na WWW: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Alufolie1.jpg>

Obr.23 BAŤHA, Matěj. *Soubor: Praha, Břevnov - Usedlost Kajetánka - budova Za zámečkem (okno) jpg.* - *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 5.4.2013].

Dostupný na WWW: [http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Praha,_Brevnov_-_usedlost_Kajetanka_-_budova_za_zameckem_\(okno\).jpg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Praha,_Brevnov_-_usedlost_Kajetanka_-_budova_za_zameckem_(okno).jpg)

Obr.24 GASTRONOMICO, Buen. *Soubor: Cubiertos LYPsa cutlery.jpg* - *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 5.4.2013].

Dostupný na WWW: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cubiertos_LYPsa_cutlery.jpg

Literatura

- Dušek B.; Flemr V.   Chemie pro gymnázia I. (Obecná a anorganická), SPN 2007, ISBN:80-7235-369-1
- Vacík J. a kolektiv   Přehled středoškolské chemie, SPN 1995, ISBN: 80-85937-08-5
- Kotlík B., Růžičková K.   Chemie I. v kostce pro střední školy, Fragment 2002, ISBN: 80-7200-337-2